

Stiftssamtaler før et bispevalg

Hvem er folkets kirke. Oplæg af Anton Pihl, oplæg

(tirsdag den 18. februar 2020, Dyssegårdskirken)

Folkekirken kan påberåbe sig sit navn af mange grunde. Den kan hedde, som den gør, af historiske grunde. Eller den kan hedde folkekirke, fordi den er de flestes kirke. Den kan også hedde folkekirke, fordi den rummer en særlig bredde i sit budskab og sin medlemskreds? Vi vil forfølge grundene og måske finde flere. Vi vil også drøfte om – og hvordan – folkekirken kan blive ved med at leve op til sit navn i fremtiden.

Folk - folke - folkelig. Ordet “folkelig” forbindes med det almindelige, det jordnære, noget i øjenhøjde, det uprætentiøse og anti-elitære. Disse associationer stammer fra et kommunikationsbureau, som Vesterbro Sogn for nylig entrerede med for at få fornyet sognets logo og grafiske profil. Gæt hvilke ord, de associerede med ordet kirke ... det blev næsten til rene modsætningspar. Overfor det almindelige og jordnære: det ualmindelige og traditionen. Overfor det uprætentiøse og anti-elitære: det ophøjede og det iscenesatte.

Er folkekirken folkelig, hvis “folkelig” betyder det gennemsnitlige (altså ikke det særlige), det naturlige (altså ikke det kunstige), det uhøjtidelige (altså ikke det højtidelige), det enkle (altså ikke det, der kræver noget af os: forhåndsviden, øvelse, fordybelse, selvrefleksion, empati)? *Skal* kirken være folkelig, hvis det er det, det betyder? Men også: hvorfor skal den egentlig *ikke* være det?

Tak for anledningen til at gå og bøje og banke på disse tanker i min egen private tankesmedie. Vi er nok mange, gejstlige og læge menighedsrådsmedlemmer, der har tænkt over folkekirkens folkelighed. Jeg tillader mig i aften at løfte en bestemt afstøbning af ordet “folke” frem og præsentere den i form af en tese.

Her kommer den første af i alt fire teser, som jeg gerne vil dele med jer her i aften: *Folkekirken er det danske folks kirke.*

Vi taler om folkekirken, folkeskolen, folketinget. Ideen bag “folke” er forankringen i folket, og den legitimitet, det giver; at et flertal (ja, næsten alle) støtter op omkring det; at vi har nogle fælles værdier, der bærer institutionerne. *Folkeskolen* er en idé om, at alle børn har ret til at møde verden med en uddannelse på nogenlunde samme niveau, som giver nogenlunde de samme muligheder.

Folkekirken er rammen om det, at vi også som flertal ønsker at være fælles om den kristne tro og kultur, livets store begivenheder og spørgsmål, og døden ... og ikke mindst kirkegårdene, hvor vi steder (næsten alle) vores døde til hvile.

At være folkelig er i en dansk kontekst altså (også) en stræben efter et ideal.

Folkekirken deler med andre danske institutioner som folkeskolen og folkestyret et ideal om, at vi sammen har bygget og fortsat bygger et samfund med muligheder for det gode liv, den værdige død, at kunne drømme og elske, arbejde og hvile, og hvor demokrati, frihed og ret fortrænger fåmandsvælde, ufrihed og uret.

Folkekirken bygger på og bidrager til vort samfunds stærke sammenhængskraft. Det er for mig helt umuligt at forstå folkekirken og den evangelisk-lutherske tro, som den har udfoldet sig og stadig udfolder sig i Danmark, løsrevet fra *den* danske historie og kulturelle kontekst, som folkekirken naturligvis ikke kun har ladet sig påvirke af, men som den også selv har påvirket.

Den evangelisk-lutherske kirke på dansk grund startede som en territorialkirke, der omfattede hele territoriet og alle sjæle inden for dets grænser – under kongens overhøjhed, og ingen havde lov til at have sin fra lutherdommen varierende tro, sin egen individuelle tro eller slet ingen tro. For snart to århundreder siden voksede en ny forståelse af magtens legitimitet frem, samt en ny forståelse af ordet folk, og den evangelisk-lutherske kirke blev en nationalkirke. Og den er fortsat rammen om de fleste danskeres kristendom. Et mindretal ønsker ikke at være medlem. Og grundloven sikrer den enkeltes ret til at blive fri for at være det.

Kirken var en del af og en medspiller i det, at vi etablerede staten Danmark. Disse blev grundpillerne: tro, uddannelse, demokrati og retsstat. Folkekirke, folkeskole, folketing ... vi kalder dog ikke vores domstole for folkedomstole. Men det er et gældende princip i en række retssager, at der dømmes af lægdommere, ikke eksperter.

I et godt demokrati kommer man hinanden i møde, og man taler sig til rette – i hvert fald ideelt set. I sidste ende bestemmer flertallet. I folketinget bestemmer flertallet. I folkekirken bestemmer helt grundlæggende aller dybest nede et bestemt trosgrundlag – eller, mere præcist, den herskende tolkning af bibel og bekendelsesskrifter. Det er en væsensforskel fra samfundets almindelige demokratiske værdier.

Vi lever i en ny folkevandringstid. Andelen af danske borgere, som er født uden for Danmark, eller som er efterkommere af folk, som er født uden for Danmark, stiger år for år. Mange mennesker integreres vellykket i det danske folkelige fællesskab og bliver en dyrebar ressource for samfundet og vores fælles kultur. Men kun en meget lille andel af “nye danskere” bliver medlemmer af den særlige “ærkedanske” delmængde af det folkelige fællesskab, som folkekirken er.

Udvikler folkekirken sig til en etnokirke? Det begreb har en negativ klang. Mange af os ser nok folkekirken som et meget rummeligt sted, og vi går i hvert fald ikke op i hudfarve, og hvor godt man kender alle salmerne i Salmebogen. Selve vores evangelisk-lutherske trosgrundlag er ret rummeligt. Vi iagttager, at folkekirken har en markant lavere andel af nydanskere, som er kristne, end for eksempel folkeskolen.

Jeg vil dog stille spørgsmålstejn ved de seneste års overvejelser om dobbelt medlemskab, hvor personer kan være medlem af en migrantkirke og folkekirken på samme tid, samt en art begrænset ordination af personer til migrantpræsteembeder i folkekirken. Vil sådanne initiativer kunne have den effekt, at folkekirken etnisk set i højere grad afspejler befolkningens mangfoldige sammensætning? Jeg stiller spørgsmålstejn ved, om vi overhovedet skal gå ned ad den vej.

Jeg tillader mig at spørge, om det ikke ville være vigtigere og have større effekt at arbejde på en ordning, hvor man kan være medlem af folkekirken uden at være døbt. Altså hvor man kan bidrage til folkekirken og dens ansvar for bygninger, kirkegårde, kultur- og musikliv, sociale indsatser og lokalsamfundene uden at føle sig bundet af folkekirkens bekendelse. Folket får sværere og sværere ved at forstå, vil jeg mene, hvorfor det er alle skatteborgere, der finansierer folkekirkens forkyndelse gennem præstelønninger, mens det kun er medlemmerne, der betaler for den kulturarv, som man ikke behøver at være lutheraner for gerne at ville være med til at bevare.

Bliver vi nødt til at se i øjnene, at folkekirken er danskernes kirke? En kirke, som er rammen om den protestantisme og kulturkristendom, som har blomstret i en dansk sprogdragt og i det danske folk i hundredvis af år? Og som i fremtiden i lighed med for eksempel den serbisk-ortodokse kirke i Danmark, en pinsemenighed fra Nigeria og mange flere i realiteten er etnokirker?

Det evangelisk-lutherske er ikke hvad som helst. Troens kerne kan ikke ændres umiddelbart. Men troen former sig efter den kultur og det samfund, hvori den leves.

Og hermed den anden tese i aften: *Folkekirken er den kirke, hvor teologien og folkets flertal er forenet.*

Jeg kan ikke som lægmand og medlem af folkekirken og medlem af et menighedsråd forholde mig til folkekirken uden teologien. Den platform, jeg står på, er naturligvis evangelisk-luthersk, og jeg er forpligtet på at arbejde for gode vilkår for kirkens liv og vækst. Alle i menighedsrådet skal turde tale om tro og ikke overlade det teologiske til teologerne alene.

Teologien kan omvendt heller ikke stå alene uden folk. Evangelisk-luthersk kristendom er ikke en lukket sekt, en studiegruppe for de lærde, en loge for de særligt indviede, en menighed for dem, der føler og tror på den rigtige måde. Der hører et folk til, og det er en mere end den faste menighed.

Det er et karakteristika for folkekirken, at den forholder sig til dette folk. Kirkedøren åbnes for, kirkens ritualer står til rådighed for, det gode budskab skal forkyndes for *hele folket*. Vi vender os imod folket og ikke kun den faste menighed – eller sådan skulle det i hvert fald gerne være – når vi som menighedsråd prioriterer vores ressourcer og planlægger vores aktiviteter; når præsterne forkynder, underviser, yder sjælesorg; når biskopperne er tilstede i offentligheden som talerør for folkekirken (for det er jo det, mange i disse år forventer af en biskop). Vi tager pulsen på samfundet, mærker efter i den tid, vi lever i. Vi må til stadighed udforske og udfordre dette folk.

Folkekirken hviler på den særlige konstruktion eller tre-klang, at det bekendelsesmæssige, det teologisk-faglige, det konfessionelle holdes fast i den gejstlige streng af folkekirken, hvor biskoppen er den øverste tilsynsmyndighed. Lægfolkets medansvar for kirken, de betalende medlemmers indflydelse gøres gældende gennem demokratiske processer i menighedsrådene – og gennem den demokratisering, der er sket på provstiniveau, og som vokser og modnes også på stiftsniveau. Staten er den tredje side i trekanten. Kirkeministerium og folketing sætter de rammer, under hvilke folkekirken virker, og her er præsterne ansat. Særligt herigennem sikres det, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes af staten.

Man kan dog stille spørgsmålstegn ved, om ikke folketingets og dets kirkeudvalg interesserer sig mindre og mindre for folkekirken. Går man til de politiske ungdomspartier og tager det som udtryk for fremtiden, kan man roligt profetere, at et flertal af folketingets partier i fremtiden vil udfordre forholdet mellem kirke og stat.

Den tredje tese her i aften: *I det øjeblik, vi konstaterer, at der ikke er mere end de tre sider i trekanten, så er folkekirken ikke længere folkekirke.*

Altså: hvis vi siger, at folkekirken *ikke* er mere end statens omsorg for og styring af folkekirken, *ikke* er mere end et bekendelsesbaseret tilsyn, *ikke* er mere end et demokrati for de få medlemmer, der har opdaget, hvordan man gør sin indflydelse som medlem gældende, ja, så er den nok ikke folkekirke. Folkekirken eksisterer, fordi der er mere end de tre ting.

Læg mærke til, hvad jeg sagde før om den tre-klang, som folkekirken hviler på. Jeg sagde ikke, at én af de tre i særlig grad repræsenterer folket. Med hensyn til biskopperne: Der er ikke nødvendigvis overensstemmelse mellem den teologiske faglighed, som er forudsætningen for det biskoppelige tilsyn, og evnen til at tale, så folket forstår, hvad man siger. Med hensyn til menighedsrådene: Det er muligt, skulle jeg mene, at forestille sig et menighedsråd, der ikke er repræsentativt for det folk, der bor i sognet, eller som slet ikke har øje for dem uden for menighedens snævre kreds. Med hensyn til folketinget: Et fravær af opmærksomhed kan blive til et svigt, en mangel på rettidig omhu, som kan føre til varig skade for forholdet mellem folk og kirke. Min pointe er: *Alle* tre sider i trekanten skal holde sig kirkens folkelighed for øje.

Vi lever i dag i en tid, hvor kirken og kristendommen har tabt en stor del af sin autoritet og naturlighed; hvor sækularisering og individualisering og relativisering har fået konsekvenser for folkekirken i folket. Den enkelte tror på sin måde. Det er vanskeligt for mange, at være medlem af bred bevægelse, der kræver tolerance og rummelighed for at kunne rumme alle.

Min fjerde og sidste tese: *Denne udvikling er ikke det eneste, der er at sige om denne sag. I dette århundrede vil udviklingen også komme til at gå i anden retning. De store fortællinger vil vende tilbage og folk vil finde mening i fællesskaber på tværs af grænser, men også – og det er vi ikke så vandt til at tale om – i stærkere grad i de af kultur og religion og nation og sprog definerede fællesskaber.*

De tendenser, der sker med folkeskolen, vil også ske med folkekirken. Det er som om, de nogle steder får løst knuden med folkeskolen og får vendt udviklingen. Det vil blive tydelig for flere i politik og civilsamfund, at folkekirken giver os noget, vi ikke kan undvære. Vi stiller nogle krav til, hvad det vil sige at være i det fælles rum, der hedder folkeskolen. Vi skal også lære folk at sætte pris på og forstå at være i det rum, der hedder folkekirken.

Hvordan kan folkekirken da blive ved med at være folkets kirke? Jeg har tilladt mig at spørge nogle mennesker, som hverken er menighedsrådsmedlemmer, kirkepolitikere, præster, bispekandidater, frivillige i folkekirken eller flittig kirkegængere. Én af dem sagde:

“Vi bliver født, lever og dør allesammen. De fleste mennesker må overveje noget eksistentielt på et eller andet tidspunkt. Mange oplever netop i kirken, at de er en del af større historie. Der er stadig mange, hvor kristendommen er det naturlige tilhørsforhold.”